Transitievisie Warmte gemeenten Harlingen en Waadhoeke

Plan van Aanpak

Inhoudsopgave

1 Inleiding 3
1.1 Aanleiding 3
1.2 Scope Transitievisie Warmte 3
1.3 Samenwerking gemeente Harlingen en Waadhoeke 3
1.3.1 Gemeente Harlingen 4
1.3.2 Gemeente Waadhoeke 4
1.4 Inhoud Plan van Aanpak 4
2 Stakeholders 5
3 Stappenplan 10
3.1 Fase 1: Verkennen & Plan van Aanpak 10
3.2 Fase 2: Afstemmen, Analyse en Afwegen 11
3.3 Fase 3: Opstellen & vaststellen 12
4 Participatie- en communicatieplan 13
4.1 Algemeen 13
4.2 Doelen 13
4.3 Doelgroepen 14
4.4 Uitwerking participatie- en communicatieplan 15
4.4.1 Communicatie 15
4.4.2 Participatie 16
5 Organisatie 20
6 Indicatieve planning en besluitvormingstraject 22

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De energietransitie is één van de grootste opgaves van deze tijd. De noodzaak om de CO_2-uitstoot te beperken is breed onderkend. Nederland heeft dan ook in 2015 het Parijs-akkoord getekend en invulling gegeven aan de gemaakte afspraken in het Klimaatakkoord. Hierin is onder andere de ambitie vastgelegd van een aardgasvrije gebouwde omgeving in 2050. 2030 vormt een tussendoel: minimaal 1,5 miljoen bestaande woningen moeten van het gas af zijn. Aan de gemeenten is gevraagd om uiterlijk 31 december 2021 op wijkniveau het tijdspad en de hiertoe te nemen stappen vast te leggen in een Transitievisie Warmte.

1.2 Scope Transitievisie Warmte

De Transitievisie Warmte is een beleidsdocument dat richting geeft aan de aanpak naar een aardgasvrije gebouwde omgeving. Het omvat woningen en utiliteitsgebouwen. Onder de utiliteitsbouw vallen onder meer kantoren, winkels, scholen, bijeenkomstgebouwen en zieken- en verzorgingshuizen. Industriële gebouwen vallen buiten de scope, de industrie heeft namelijk haar eigen doelstellingen gekregen binnen het Klimaatakkoord.

De Transitievisie Warmte beschrijft het tijdspad en de stappen die genomen moeten worden per wijk tot 2050. Hierbij ligt de focus op wijken die in de periode tot 2030 geïsoleerd worden of aardgasvrij gemaakt. Voor wijken waarvoor besloten wordt dat ze vóór 2030 van het gas gaan wordt vastgelegd welk kansrijk alternatief hiervoor beschikbaar is. Te denken valt aan een warmtenet, elektrische warmtepompen of duurzaam gas. Na het vaststellen van de Transitievisie Warmte eind 2021 gaat de volgende fase van start. Voor wijken met concrete plannen wordt dan in Wijkuitvoeringsplannen vastgelegd hoe voor die wijk de transformatie naar aardgasvrij wordt vormgegeven.

Het beleidsdocument Transitievisie Warmte dat eind 2021 gereed is, krijgt vervolgens minimaal één keer in de vijf jaar een update waarin bijgestuurd wordt en nieuwe wijken worden aangewezen waarmee de gemeente aan de slag gaat.

1.3 Samenwerking gemeente Harlingen en Waadhoeke

Voor het opstellen van de Transitievisie Warmte hebben de gemeenten Harlingen en Waadhoeke besloten om de handen ineen te slaan. Iedere gemeente is verantwoordelijk voor het opstellen van een eigen Transitievisie Warmte, maar door de onderlinge samenwerking kan het proces om tot een Transitievisie Warmte te komen efficiënter doorlopen worden. Er wordt samengewerkt waar mogelijk, maar indien noodzakelijk worden onderdelen separaat per gemeente opgepakt. Op deze manier blijft de eigen identiteit per gemeente gewaarborgd. Ook voor dit Plan van Aanpak werken de gemeenten samen.

Hieronder worden enkele kenmerken per gemeente besproken, die van invloed kunnen zijn bij het opstellen van de Transitievisie Warmte. Let wel, de onderstaande toelichtingen geven nog geen volledig beeld van de gemeenten. In Bijlage 1 staan een aantal figuren met beschrijving die de gebouwde omgeving in de gemeenten op hoofdlijnen omschrijft.

1.3.1 Gemeente Harlingen

De gemeente Harlingen omvat een totale oppervlakte van 38.767 hectare, onderverdeeld in 2.496 hectare land en 36.271 hectare water. De gemiddelde dichtheid van adressen is 1.066 adressen per km^2. De gemeente Harlingen heeft 7.484 huishoudens met in totaal 15.758 inwoners verdeeld over 3 kernen en 12 buurten met in totaal 7.772 woningen. Van deze woningen zijn 45% huurwoningen en 74% van het totaal aantal huurwoningen is in bezit van woningcorporaties. Het merendeel (56%) van de woningen zijn rijwoningen. De gemeente kent veel industrie, 69% van de utiliteiten heeft de functie industrie. Dit is gemeten als percentage bruto vloeroppervlak (bvo) van het totaal over alle utiliteitsfuncties.

De totale warmte vraag in 2016 was 2.746 TJ waarvan 1.124 TJ is geleverd door bekende hernieuwbare bronnen[1].

1.3.2 Gemeente Waadhoeke

In 2018 hebben de gemeenten het Bildt, Franekeradeel, Littenseradiel en Menameradiel samen de Gemeente Waadhoeke gevormd en omvat een totale oppervlakte van 31.526 hectare, onderverdeeld in 28.486 hectare land en 3.040 hectare water. De gemiddelde dichtheid van adressen is 474 adressen per km^2. De gemeente telt 46.090 inwoners verdeeld over 20.299 huishoudens. De gemeente Waadhoeke bestaat uit 41 kernen en 102 buurten en heeft in totaal 21.056 woningen. Van deze woningen zijn 33% huurwoningen en 77% van het totaal aan huurwoningen is in bezit van woningcorporaties. Het grootste deel van de woningen bezit een energielabel G. Wat opvalt in de gemeente is dat relatief weinig woningen gebouwd zijn na 1992 (21%) en relatief veel voor 1930 (22%). Daarnaast zijn met 32% veel woningen vrijstaand.

De totale warmte vraag in 2018 was 3.955 TJ waarvan 358 TJ is geleverd door bekende hernieuwbare bronnen[1].

1.4 Inhoud Plan van Aanpak

Onderliggend Plan van Aanpak beschrijft de stappen (zie Figuur 1) die doorlopen worden om de Transitievisie Warmte voor de gemeenten Harlingen en Waadhoeke op te stellen en eind 2021 vast te laten stellen door de gemeenteraden. Naast de te doorlopen stappen wordt specifiek ingegaan op de wijze waarop we participatie en communicatie vormgeven.

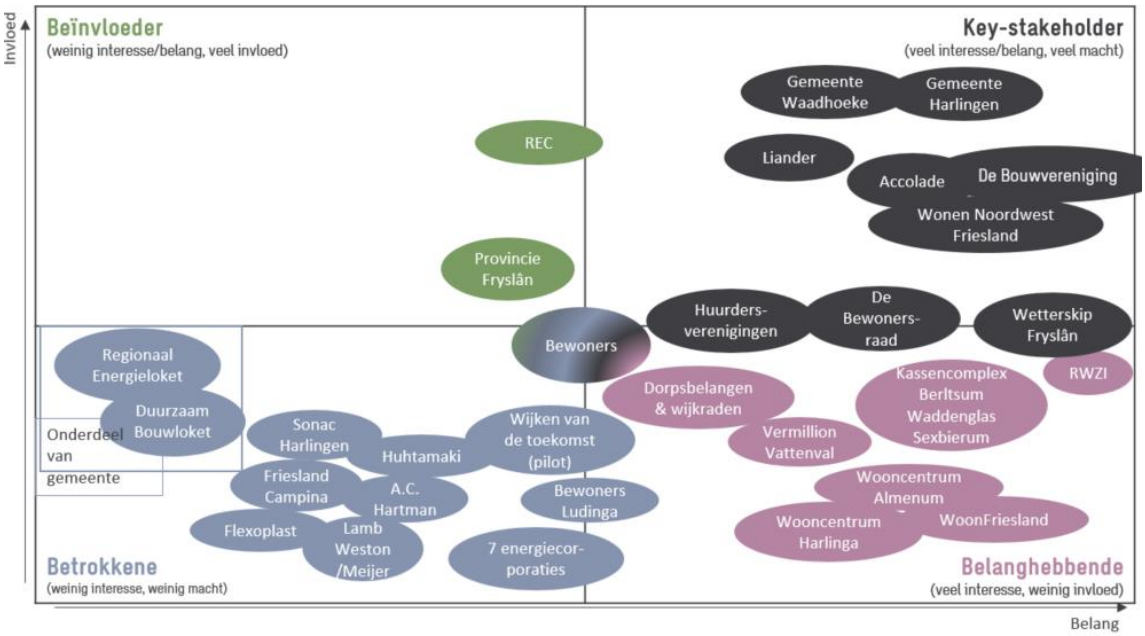

Figuur 1 – Stappen Transitievisie Warmte

[1] http://www.klimaatmonitor.databank.nl/

2 Stakeholders

Voor zowel Harlingen als Waadhoeke is een stakeholderanalyse uitgevoerd. Deze analyse kijkt naar welk belang en invloed de verschillende stakeholders hebben bij de totstandkoming van de Transitievisie Warmte. Het is een analyse gebaseerd op de resultaten van fase 1. Naarmate het traject vordert kan het zijn dat bepaalde stakeholders meer of minder betrokken moeten worden. De stakeholderanalyse wordt dan bijgesteld. Een visuele samenvatting van de stakeholderanalyse is in Figuur 2 weergegeven.

Figuur 2 – Stakeholderanalyse

Key-stakeholders: Stakeholders die veel invloed (kunnen) uitoefenen op het opstellen van de Transitievisie Warmte, bijvoorbeeld omdat we gegevens van hen nodig hebben of samen afspraken moeten maken. Daarnaast hebben deze stakeholders ook een groot belang bij de Transitievisie Warmte, omdat zij zelf de gevolgen ondervinden.

Belanghebbende: Stakeholders met een groot belang bij de Transitievisie Warmte, maar hebben een beperktere invloed.

Beïnvloeder: Stakeholders die beperkt belang hebben bij de Transitievisie Warmte, maar hier mogelijk invloed op kunnen uitoefenen. Bijvoorbeeld in de vorm van financiering en kennis.

Betrokkene: Stakeholders die op dit moment (voor zover bekend) nog geen groot belang bij de Transitievisie Warmte hebben, en hier ook geen grote invloed op uitoefenen. We noemen hier stakeholders die mogelijk de kwaliteit van de Transitievisie Warmte kunnen verbeteren, of die op een later moment mogelijk een groter belang/invloed hebben.

Bewoners hebben in deze stakeholderanalyse een centrale positie gekregen, omdat zij heel verschillend tegen de transitie aan kunnen kijken. Tijdens het opstellen van de visie zullen zij vooral ‘betrokkene’ zijn.

We hebben ons in eerste instantie gefocust op de key-stakeholders. In de volgende tabel geven we aan waarom deze stakeholders veel belang en invloed hebben op de visie.

Key-stakeholders

Liander
Liander is de eigenaar van het huidige elektriciteits- en gasnet in de gemeenten Harlingen en Waadhoeke. Keuzes in de Transitievisie Warmte hebben direct impact op de bedrijfsvoering en investeringsplanning van Liander. Onderdeel van de plannen kan namelijk zijn dat gasleidingen (gedeeltelijk) verdwijnen of omgebouwd moeten worden voor het transporteren van duurzame gassen. Het elektriciteitsnet moet mogelijk verzwaard worden op verschillende locaties, afhankelijk van welke warmtetechnologie gekozen wordt.

Woningcorporaties/huurdersverenigingen
Zoals in hoofdstuk 1 is beschreven woont een aanzienlijk deel van de inwoners van de gemeenten in huurwoningen van een woningcorporatie of vastgoedbeheerder. Als eigenaar en beheerder van de panden, zijn deze partijen nu en in de toekomst de sleutel naar aanpassingen in deze woningen. Bovendien staan zij dicht op bewoners en kennen de weerbarstige praktijk van deze en vergelijkbare trajecten die aanpassingen aan de woning vereisen.

Gemeenten
Vanuit de overheid is aan de gemeenten een regierol toegekend om de transitie in goede banen te leiden. Dat wil zeggen dat de gemeente ervoor moet zorgen dat er beweging komt in de transitie en deze beweging coördineert.

Binnen de gemeenten zijn projectleiders actief voor de realisatie van nieuwbouwprojecten. De nieuwbouwprojecten vallen niet binnen de scope van de Transitievisie Warmte, maar kunnen wel zicht geven op koppelkansen. Met name op de gebieden van riolering, stedelijk water, wegen en openbare ruimte kunnen koppelkansen met de warmtetransitie ontstaan. Voor de verschillende onderdelen wordt een meerjaren onderhoudsplan (MJOP) vastgesteld. Met behulp van het onderhoudsplan kan er gezocht worden naar mogelijke koppelkansen. Andersom kan de Transitievisie Warmte mogelijk weer invloed hebben op de onderhoudsplannen. Ten slotte maakt de transitievisie onderdeel uit van duurzaamheid en klimaatadaptatie. Afstemming tussen de verschillende beleidsvelden is nodig en raakvlakken bieden mogelijk koppelkansen. Het is daarom van belang om deze interne stakeholders goed te betrekken bij het opstellen van de Transitievisie Warmte.

Wetterskip Fryslân
Wetterskip Fryslân is de eigenaar van de rioolwaterzuiveringen (RWZI’s) in de gemeenten Harlingen en Waadhoeke. Dit zijn potentiële bronnen voor restwarmte die ingezet kan

worden voor de gebouwde omgeving. Daarnaast heeft het waterschap veel regionale kennis en kennis over aquathermie[2].

We zijn in gesprek gegaan met deze stakeholders voor het verkennen en ophalen van technische informatie en wat deze organisatie al doen met betrekking tot de warmtetransitie. Daarnaast is besproken hoe ze betrokken willen worden bij de warmtetransitie. Een samenvatting van de belangrijkste uitkomsten is opgenomen in onderstaande tabel.

Positie en Stand van zaken	Wensen en behoeften
Gemeente Harlingen (ruimtelijke ordening, wonen, openbare werken en duurzaamheid)	
• Plan zuid 3 (nieuwbouw): hierin gaan 93 woningen van het gas af • In woonvisie staan alle grote woonplannen van de gemeente uitgezet in tijd • Mogelijke koppelkans met recreatiewoningen Westerzeedijk • In Meerjarenplan (per 4 jaar) staan alle grote herstraat- en rioleringsplannen e.d. • Waardevolle kennis over gebouwde omgeving binnen de gemeente	• Actief betrokken zijn bij het gehele proces • Organisatie praktisch inrichten; mensen gericht vragen stellen, werk met een kerngroep • Informatiebijeenkomsten voor de betrokken collega's • Gemeente heeft ook voor andere onderdelen overleg met deze stakeholders, informatie graag afstemmen en delen
Gemeente Waadhoeke (ruimtelijke ordening, wonen, beheer en duurzaamheid)	
• Sloop- nieuwbouw makkelijkste projecten, daarin wordt warmte al meegenomen (corporaties, ontwikkelaars) • Belangrijkste opgave bij particuliere voorraden • Komende periode staan er geen grote onderhoudswerkzaamheden aan weg of riool gepland • Gemeente werkt met gemeentebrede projectenkaart. Kan als hulpmiddel dienen. • Waardevolle kennis over gebouwde omgeving binnen de gemeente	• Actief betrokken bij het gehele proces • Behoefte om goede en duidelijke keuzes maken • Ook onderzoek doen naar riothermie, bij onderhoudsplannen kun je dan op voorsorteren • Warmte opgave combineren met andere opgaves (klimaatadaptatie, CO_2, levensloop bestendig wonen, e.d.) • Informatiebijeenkomsten voor de betrokken collega's

[2] Aquathermie is het verwarmen en koelen met behulp van water. Hierbij wordt onderscheidt gemaakt tussen thermische energie (warmte en koude) uit oppervlaktewater (TEO), afvalwater (TEA) en drinkwater (TED).

Positie en Stand van zaken	Wensen en behoeften
Woningcorporaties (Accolade, De Bouwvereniging, Wonen Noordwest Friesland en Vereniging Friese Woningcorporaties)	
• Verduurzaming (m.n. isolatieniveau) verschilt per gemeente en is afhankelijk van plannen TVW • Elke corporatie is in meer of mindere mate zijn woningvoorraad aan het inventariseren voor verduurzaming • Divers initiatieven: infrarood, ontwikkeling klein warmtenet, routekaart CO^2-neutraal Aedes • De Bouwvereniging heeft voor 162 woningen sloop- /nieuwbouw plannen. Mogelijke koppelkans. • In Waadhoeke woningbezit verspreid over veel kleine dorpen. Landelijke strategie veelal gericht op all-electric. Dit is echter zeer kostbaar.	• Willen graag regelmatig betrokken worden bij het proces • Snelheid moet omhoog, wachten op visie, duidelijkheid en perspectief • Samen met stakeholders afwegingskader maken, uitgangspunten opzetten en daar passende oplossingen bij zoeken • Geïnteresseerd in ontwikkelingen hernieuwbaar gas en verwarming door PVT panelen • Aanpak op natuurlijke momenten voor beperking kosten en overlast huurders
Huurdersverenigingen (Huurdervereniging Harlingen, Huurdersvereniging Franeker en De Bewonersraad)	
• Verduurzaming van huurwoningen is een van de belangrijkste thema's • Focus op wooncomfort (wat levert het de huurder op) en betaalbaarheid	• Willen graag regelmatig betrokken worden bij inhoudelijke gesprekken/werksessies, zeker die over sociale verhuur gaan • In afwegingskader positie sociale huurder meenemen
Netbeheerder Liander	
• Resultaten TVW belangrijk • Data en kennis beschikbaar over gas- en elektriciteitsnetwerk • Er kan gebruik worden gemaakt van een web-based applicatie: Buurtanalyse tool (Liander) • Op dit moment is er nog geen gebiedsregisseur vanuit Liander voor de gemeenten Harlingen en Waadhoeke. Deze functie wordt zo spoedig mogelijk vervuld. De gebiedsregisseur zal het aanspreekpunt zijn voor de TVW.	• Betrokken worden bij planning wanneer wijken van het aardgas af gaan • Niet zomaar warmteopties uitsluiten • Een goede analyse, zodat de netbeheerder de juiste keuze kunnen maken voor hun werkzaamheden • Een visie/beleid die verder reikt dan 2030, zodat er geen wildgroei van aardgasloze woningen ontstaat en het elektriciteitsnetwerk alsnog overal tegelijk verzwaard moet worden

Positie en Stand van zaken	Wensen en behoeften
Wetterskip Fryslân	
• Betrokken bij de warmtetransitie en TVW • Kennis van potentiële warmtebronnen, zoals restwarmte van de RWZI en aquathermie	• Betrokken worden bij potentiële warmteopties • Wil graag geïnformeerd worden • Niet zomaar warmteopties uitsluiten

De key-stakeholders zien we als samenwerkingspartijen. Met de key-stakeholders is daarom overeengekomen dat zij op verschillende momenten in het proces betrokken zijn bij de inhoud. Dit vindt plaats in de vorm van werkoverleggen, nader met de stakeholders zelf af te stemmen.

3 Stappenplan

Om te komen tot de Transitievisie Warmte wordt het processchema in Figuur 3 gevolgd. Het processchema is opgesplitst in drie fases:

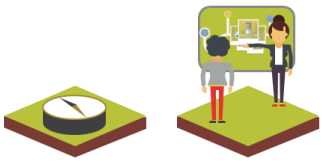
- Fase 1: Verkennen & Plan van Aanpak
- Fase 2: Afstemmen, Analyseren en Afwegen
- Fase 3: Opstellen & Vaststellen

Figuur 3 – Processchema Transitievisie Warmte

De verschillende fases worden hieronder nader toegelicht.

3.1 Fase 1: Verkennen & Plan van Aanpak

In het Plan van Aanpak beschrijven we welke stappen we nemen om tot een TVW komen. Daarbij gaan we ook in op wie we op welke wijze betrekken, welke warmteopties de meeste potentie hebben om nader te analyseren en hoe de besluitvorming eruit ziet.

In de eerste fase wordt een verkennend onderzoek gedaan naar de huidige situatie van de gemeenten. Dit omvat een eerste analyse met lokale data om een grof beeld te krijgen van de samenstelling van de gebouwde omgeving in de gemeenten, zie Bijlage 1. Daarnaast is er een eerste blik geworpen op de Startanalyse[3] van Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), wat helpt om een beeld te schetsen van de mogelijke warmteopties binnen de gemeenten Harlingen en Waadhoeke. In Bijlage 2 zijn de resultaten van de Startanalyse weergegeven, waarbij de warmtescenario's met de laagste nationale kosten[4] zijn weergegeven. De Startanalyse geeft nog geen compleet beeld. Het geeft alleen de nationale kosten aan en gaat bijvoorbeeld niet in op de kosten van de eindgebruiker. Tevens dient de data die gebruikt wordt voor de Startanalyse nog verrijkt te worden met

[3] De Startanalyse van het PBL is in Vesta MAIS gemaakt, dit is een is een ruimtelijk energiemodel van de gebouwde omgeving waarin mogelijkheden verkend kunnen worden om het energiegebruik en de CO2-uitstoot te verminderen in de periode tot 2050. Met voorgeprogrammeerde scenario's worden de maatschappelijke kosten berekend.

[4] Nationale kosten zijn de totale kosten in Nederland van alle maatregelen die nodig zijn om een bepaalde warmteoptie toe te passen, ongeacht wie die kosten betaalt.

lokale data. Dit gebeurt in fase 2. Onderdeel van de verkenning is tevens het in kaart brengen van de belangrijke interne en externe stakeholders, zie hoofdstuk 2.
Parrallel met de eerste verkenning wordt een Plan van Aanpak opgesteld. Dit Plan van Aanpak wordt beschreven in het onderliggende document. Na afronding van het Plan van Aanpak is de eerste fase om tot de Transitievisie Warmte te komen afgerond.

3.2 Fase 2: Afstemmen, Analyse en Afwegen

Afstemmen, Analyse en Afwegen

In deze fase gaan we warmteopties nader onderzoeken en proberen we zoveel mogelijk koppelkansen in beeld te brengen. Het resultaat van fase 2 is een prioritering wijken en de warmteopties per wijk gebaseerd op lokale data en op input van de gemeentelijke organisaties en stakeholders.

In fase 1 is een verkennend onderzoek opgesteld waarin openbare data is gebruikt om een grof beeld te schetsen van de samenstelling van de gebouwde omgeving. Dit verkennend onderzoek dient als basis voor de analyse. In fase 2 wordt betrouwbare, lokale data verzameld en geanalyseerd om te bepalen wat de warmtealternatieven zijn in de gemeente. In deze fase is de input van stakeholders enorm belangrijk. De lokale stakeholders hebben het beste beeld van hoe de situatie in hun buurt eruit ziet en waar er koppelkansen zijn.

In fase 2 wordt de data vanuit de Startanalyse verrijkt met lokale data. De eerste resultaten van de Startanalyse laten bijvoorbeeld zien dat er mogelijk kansen zijn voor warmtenetten in de gemeenten Harlingen en Waadhoeke. Uit een onderzoek van CE Delft is gebleken dat Harlingen grote kansen laat zien voor het starten van collectieve verwarmingstechnieken[5]. In Bijlage 2 zijn in twee figuren weergegeven wat kansrijke technieken zijn voor de levering van warmte. In fase 2 wordt onderzocht of deze warmtetechnieken ook daadwerkelijk geschikt zijn. Mogelijke kansen zijn het gebruik van restwarmte van de Reststoffen Energie Centrale in Harlingen en koppelkansen met de glastuinbouw. Ook de mogelijkheden met betrekking tot aquathermie en riothermie zijn interessant om nader te onderzoeken. Verder laat de Startanalyse zien dat individuele elektrische warmtepompen en het gebruik van groengas goede mogelijkheden kunnen zijn. Waterstof wordt nog niet meegenomen. De ontwikkeling en de beschikbaarheid van waterstof is nog niet voldoende om van betekenis te kunnen zijn voor de periode tot 2030. Mogelijk dat het in een herziening van het de Transitievisie Warmte wel een interessante mogelijkheid is.

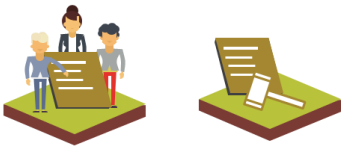
Voor het bepalen van de meest kansrijke warmtealternatieven per buurt, dienen meerdere criteria onderzocht te worden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de nationale kosten, maar ook aan de eindgebruikerskosten, de impact van het warmtealternatief op woningen en mogelijke koppelkansen. Deze criteria worden in deze fase gezamenlijk met de gemeenten bepaald.

Hoe de inwoners en stakeholders worden meegenomen in deze fase, wordt toegelicht in hoofdstuk 4.

[5] Warmtekaart provincie Fryslân – Oktober 2018, CE Delft

Het resultaat van deze fase is dat er een voorkeursvolgorde wordt bepaald wanneer buurten tot 2030 van het aardgas af gehaald worden en met behulp van welke techniek. Koppelkansen kunnen een belangrijke rol spelen in het bepalen van de voorkeursvolgorde. Het betrekken van belangrijke stakeholders is dus essentieel in deze fase. De uiteindelijke wijkscenario's en -prioritering worden in een validatiesessie afgestemd met de stuurgroep.

3.3 Fase 3: Opstellen & vaststellen

Opstellen & Vaststellen

In de laatste fase worden de bevindingen op papier gezet. Alle resultaten uit de voorgaande stappen worden hierin meegenomen. Daarmee ontstaat het onderbouwde overzicht van de prioritering, planning en voorgestelde technieken per buurt.

Wanneer fase 2 doorlopen is en er een voorkeursvolgorde van buurten en/of wijken bepaald is, kan de Transitievisie Warmte worden opgesteld. In de transitievisie komt onder meer een onderbouwing hoe deze inhoudelijk en procesmatig tot stand is gekomen. Zo wordt beschreven welke interne en externe stakeholders bij de aanloop betrokken zijn geweest. Het concept wordt afgestemd met de interne en externe stakeholders en de inwoners worden geïnformeerd over de resultaten. Met de terugkoppelingen van de stakeholders wordt de definitieve Transitievisie Warmte opgesteld. Het steven is om deze in november vast te stellen in de gemeenteraden.

4 Participatie- en communicatieplan

4.1 Algemeen

De warmtetransitie is naast een technische en financiële opgave ook een sociale, maatschappelijke transitie. De maatregelen om Nederlandse wijken aardgasvrij te maken komen bij bewoners tot achter de voordeur. De huidige infrastructuur moet worden aangepast, evenals woningen en installaties. Dit betreft huurwoningen in collectief eigendom van woningcorporaties, maar ook van particuliere verhuurders en woningeigenaren. Dat maakt de transitie een complexe opgave. Bewoners en aangaande organisaties moeten geïnformeerd en betrokken worden in de keuzes waar we in de warmtetransitie voor staan.

Participatie en communicatie is dus een belangrijk onderdeel van de transitie. Daarom is het nodig zorgvuldig stil te staan bij het participatie- en communicatieproces voor het opstellen van de Transitievisie Warmte.

Het participatie- en communicatieplan moet duidelijk maken hoe we organisaties en bewoners betrekken in het opstellen van de Transitievisie Warmte, en hoe we hierover communiceren. Daarbij houden we rekening met de wensen vanuit de stakeholdergroepen.

4.2 Doelen

Het doel van de communicatie rondom de Transitievisie Warmte is tweeledig. Ten eerste algemene communicatie: de Transitievisie Warmte is voor alle bewoners en gebouweigenaren relevant: zij gaan allen de gevolgen merken van de overgang naar aardgasvrij. We informeren de omgeving en stakeholders over:

- het nut en de noodzaak van de transitie warmte;
- de rol van de gemeente en het proces dat doorlopen wordt;
- wat jezelf kunt doen.

Ten tweede: Participatie. Iedereen in de gemeente Harlingen en Waadhoeke krijgt de mogelijkheid mee te denken over de manier waarop hun gemeente in 2050 aardgasvrij is. In dit stadium is de Transitievisie Warmte nog een abstract en strategisch document. Het vervolg hierop, de wijkuitvoeringsplannen, heeft een meer praktische insteek: in de wijkuitvoeringsplannen komt de warmtetransitie écht dichtbij voor woningeigenaren, huurders en andere stakeholders. In de Transitievisie Warmte hakken we vooral de knopen op hoofdlijnen door. Het participatieplan is hierop toegesneden.

De participatie leidt tot het ophalen van informatie die gebruikt wordt voor een wijk- en energieanalyse. Ook peilen we het draagvlak voor de verschillende oplossingen en zoeken we samen actief naar koppelkansen. Daarnaast dragen de in- en externe stakeholders bij aan het maken van de planning voor de wijkuitvoering en ontstaat draagvlak onder betrokkenen. Zo wegen naast de technische input, ook verschillende omgevingsfactoren mee in de uiteindelijke Transitievisie Warmte. De participatie met elk van de stakeholders heeft een ander (sub)doel en vraagt om een andere aanpak.

De volgende uitgangspunten hanteren we in het participatie- en communicatieplan:

- Burgers en ondernemers worden tijdig voorbereid op komende veranderingen;

- Participatie sluit aan op bestaande bewonersorganisaties/-initiatieven;
- Communicatie sluit aan bij de werkwijze van de gemeente. De gemeente Waadhoeke heeft bijvoorbeeld een duurzaamheidsagenda met eigen communicatieboodschap, huisstijl en kalender. Hier wordt bij aangesloten;
- Kennishouders binnen de gemeente worden nadrukkelijk betrokken in dataverzameling;
- Key-stakeholder worden betrokken bij de analyse, het maken van het afwegingskader en het zoeken van passende oplossingen;
- Key-stakeholders worden betrokken bij planning wanneer wijken van het aardgas af gaan;
- Key-stakeholders worden betrokken bij de warmteopties.

4.3 Doelgroepen

In de eerste fase van het opstellen van de Transitievisie Warmte is een stakeholderanalyse (zie hoofdstuk 2) gemaakt. Daarbij hebben we de stakeholders ingedeeld naar belang en invloed. Ook hebben we met de key-stakeholders verkennende gesprekken gevoerd over de mate waarin zij zelf betrokken willen worden bij de totstandkoming van de visie. Deze analyse en verkennende gesprekken gebruiken we als basis voor de doelgroepen en in welke mate zij betrokken worden bij het opstellen van de Transitievisie Warmte.

Stakeholdergroep	Stakeholder	Participatiegraad
Betrokkene	Bewoners en ondernemers in Harlingen en Waadhoeke	Informeren
Beïnvloeder	Provincie Fryslân Potentiële warmteleveranciers	Informeren, raadplegen
Belanghebbende	Huurdersvereniging Woningbouwcorporaties met minder dan 150 woningenbezit Wetterskip Fryslân Bewoners en ondernemers in wijken die voor 2030 gepland worden Dorpsbelangen en wijkraden Deelnemers van sessies voor Duurzaamheidsagenda Waadhoek	Informeren, raadplegen
Key-stakeholder	Netwerkbeheerder Woningbouwcorporaties Interne stakeholders gemeenten	Adviseren, coproduceren

4.4 Uitwerking participatie- en communicatieplan

In het participatie- en communicatieplan beschrijven we hoe de omgeving wordt meegenomen in het tot stand komen van de Transitievisie Warmte. Daarnaast beschrijven we hoe hierover met de omgeving wordt gecommuniceerd.

4.4.1 Communicatie

Communicatie over de transitievisie is er op gericht het participatietraject op gang te brengen.

We voorzien in de volgende momenten om de verschillende doelgroepen te informeren. Daarbij gaan we uit van:

- Twee persberichten;
- Vier nieuwsbrieven;
- De participatiemomenten zoals aangegeven in de volgende paragraaf.

In onderstaande communicatiekalender staan verschillende momenten om de doelgroepen te betrekken. De planning is indicatief en wordt gaande het proces bijgewerkt. In samenspraak met de communicatieadviseurs van de gemeente Harlingen en Waadhoeke bekijken we hoe dit nader wordt ingevuld. Daarbij sluiten we zoveel mogelijk aan bij bestaande communicatieboodschappen van de gemeenten voor duurzaamheid en de middelen die zij daarvoor gebruiken / tot hun beschikking hebben.

Voorlopige communicatiekalender			
Planning	**Communicatie**	**Doelgroep**	**Middel**
Maart 2021	Vaststellen Plan van Aanpak en aankondiging digitale enquête	Iedereen	Persbericht en nieuwsbrief #1 met informatie over de transitievisie en link naar de enquête. Verspreiding via gemeentewebsite, de gemeentepagina in de krant en social media
Maart -april 2021	Digitale enquête	Iedereen	Verspreiden via website en social media
April - juni 2021	Werksessies + Verslag deelnemers werksessies	Deelnemers werksessies	Mail
Juni 2021	Terugkoppelen resultaten enquête	Iedereen	Deelnemers enquête en nieuwsbrief #2 Verspreiding via gemeentewebsite, de gemeentepagina in de krant, social media
Juni 2021	Informeren wijken planning tot 2030	Bewoners, ondernemers wijken met	Verspreiding via gemeentewebsite, brief

		planning tot 2030	
Oktober 2021	Ter inzage Concept Transitievisie Warmte + Aankondiging inloop bewoners	Iedereen	Nieuwsbrief #3 Verspreiding via gemeentewebsite, de gemeentepagina in de krant, social media
November 2021	Vaststellen Transitivisie Warmte	Iedereen	Persbericht en nieuwsbrief #4 Verspreiding via gemeentewebsite, de gemeentepagina in de krant, social media

4.4.2 Participatie

We omschrijven de participatie aan de hand van de drie fasen zoals toegelicht in hoofdstuk 3. In elke fase worden stakeholders, waaronder bewoners, op een andere manier betrokken bij het proces:

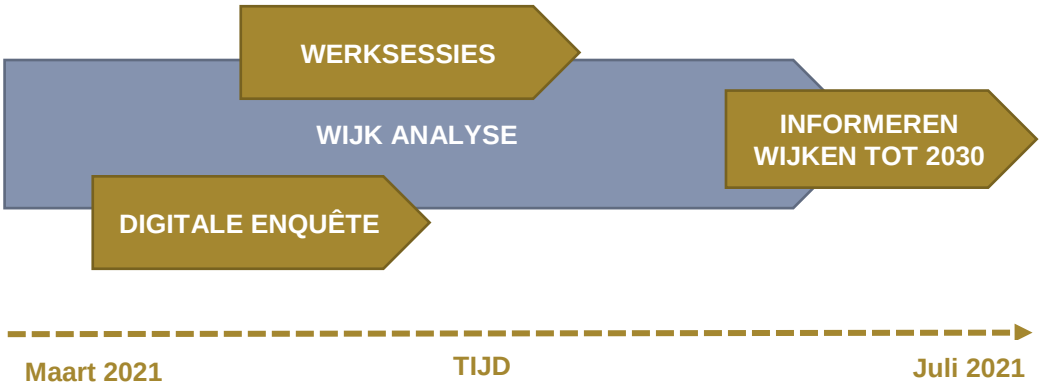
Fase 1	Fase 2	Fase 3
• Stakeholdersessies	• Digitale enquête/poll	• Revisieronde
	• Werksessies stakeholders	• Inloop bewoners
	• Buurtbijeenkomsten	

Fase 1

Fase 1 wordt met het vaststellen van dit Plan van Aanpak afgerond. In fase 1 hebben we ons gefocust op key-stakeholders en verkennende gesprekken met interne, ambtelijke stakeholders in Harlingen en Waadhoeke. Naast technische informatie in de gemeenten is tijdens deze sessies opgehaald wat deze organisaties al doen met betrekking tot de warmtetransitie en hoe ze betrokken willen worden bij de warmtetransitie. Een samenvatting van de belangrijkste uitkomsten is opgenomen in hoofdstuk 2.

Fase 2

De aanpak in fase 2 is hieronder schematisch weergegeven, met daarna per onderwerp de toelichting.

DIGITIALE ENQUÊTE		
Mate van participatie	**Informeren / raadplegen / inventariseren**	
Doel	Het ophalen van informatie en wensen uit de wijken en het betrekken van de 'brede bevolking' om te komen tot een compleet beeld van technische en sociale (on)mogelijkheden in de warmtetransitie.	
Doelgroep	Focus is op alle soorten bewoners: huurders en (particuliere) huiseigenaren, en op overige gebouweigenaren/verhuurders. Daarnaast is er mogelijk 'bijvangst' van overige stakeholders die de enquête invullen.	
Methode / timing	Digitale enquête/poll	maart – april
Toelichting	Een online enquête en poll geeft de deelnemers de mogelijkheid hun mening specifiek te geven over de transitievisie warmte en of het hun bezig houdt. Voor het traject geeft hun inbreng input voor de wijkvolgorde waarin wijken van het gas af gaan en op welke wijze. Ook kan de inbreng worden benut om het hierna volgend participatietraject zo nodig bij te schaven.	

WERKSESSIES		
Mate van participatie	**Adviseren / verdiepen door dialoog**	
Doel	Het ophalen van wensen en kennis van verschillende georganiseerde stakeholders en het vinden van koppelkansen. Door werksessies kan verdieping in de dialoog plaatsvinden en is er meer ruimte voor bespreken van specifieke aandachtspunten of zorgen.	
Doelgroep	We hanteren hier twee typen doelgroepen: • *Externe georganiseerde stakeholders*: woningcorporaties, netwerkbeheerder, huurdervereniging, eventueel aangevuld met andere georganiseerde stakeholders • *Interne ambtelijke stakeholders*: verschillende beleidsdomeinen van de gemeenten Harlingen en Waadhoeke Waar nuttig en relevant kunnen deze twee doelgroepen ook gezamenlijk bij deze werksessies worden uitgenodigd.	
Methode / timing	Dialoogsessie	april - juni
Toelichting	In de werksessies wordt inhoudelijke kennis opgehaald en besproken.	

INFORMEREN WIJKEN PLANNING TOT 2030		
Mate van participatie	**Informeren / raadplegen / inventariseren**	
Doel	Bewoners van wijken die tot 2030 aan de beurt zijn informeren en ruimte bieden om vragen te stellen. Dit doen we op basis van de voorlopige wijkscenario's en wijkprioritering.	
Doelgroep	Doelgroep is bewoners: huurders, (particuliere) huiseigenaren en ondernemers	
Methode / timing	Nader te bepalen	juni - september
Toelichting	Uit de wijkanalyse volgt welke wijken kansrijk zijn om voor 2030 al maatregelen te nemen. Met bewoners en ondernemers van deze wijken informeren we, omdat het voor hen dichterbij komt. We gaan dan dieper in op de wijkscenario's en de bijbehorende wijkprioritering. Ook is dit een geschikt moment om de technische (on)mogelijkheden nader toe te lichten.	

Fase 3
In fase 3 organiseren we een gezamenlijke sessie met de key-stakeholders en de gemeentes waarin we de TVW voorgeleggen en toelichten. Hierin is het mogelijk te reageren op de voorgelegde scenario's en wijkprioritering. Daarna leggen we in een laatste revisieronde de concept Transitievisie Warmte voor aan de key-stakeholders, stuurgroep en raden.

Vervolgens is per gemeente een inloop voor alle inwoners, waarna de definitieve Transitievisie Warmte wordt opgemaakt en gepresenteerd aan de stuurgroep en raden.

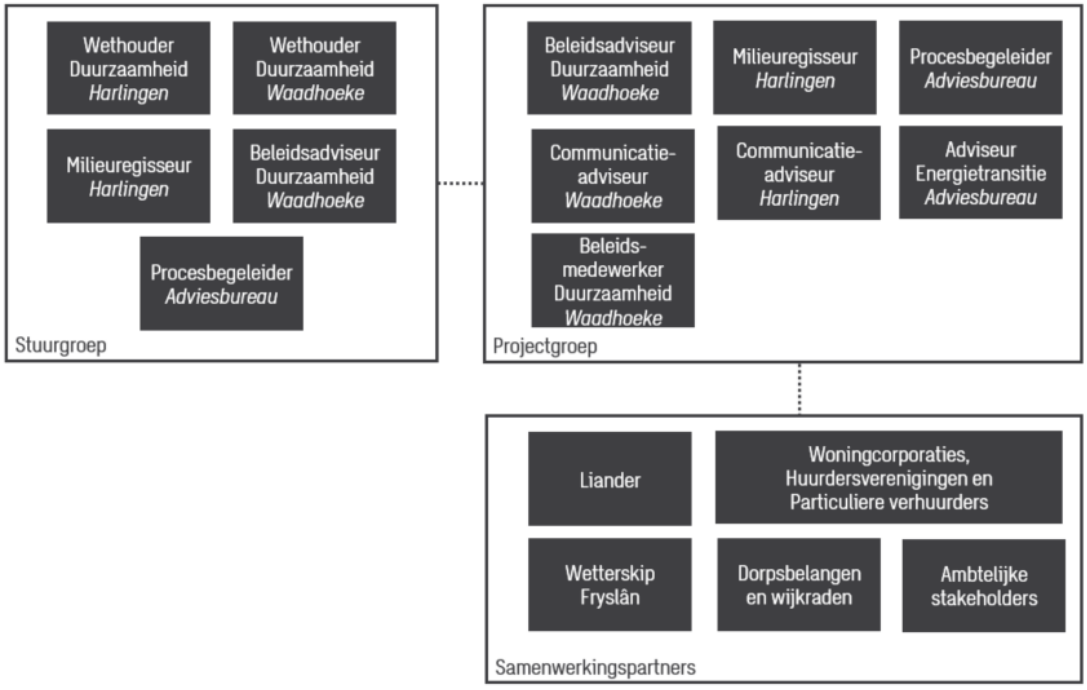

REVISIERONDE		
Mate van participatie	**Raadplegen**	
Doel	Inhoudelijke toetsing van de voorlopige Transitievisie Warmte door de key-stakeholders en ambtelijke organisaties.	
Doelgroep	net(werk)beheerder, woningcorporaties en vastgoedbeheerders, ambtelijke organisaties	
Methode / timing	Werksessie	september
Toelichting	Voorafgaand aan de werksessie wordt de concept Transitievisie Warmte gedeeld. Deze wordt in de sessie waar nodig toegelicht en hebben stakeholders de mogelijkheid inhoudelijk te reageren op de voorgelegde scenario's en wijkprioritering.	

INLOOP BEWONERS		
Mate van participatie	**Informeren / inventariseren**	
Doel	Bewoners van de gemeenten op de hoogte brengen van de resultaten van de TVW en de laatste visies vanuit de brede groep inwoners ophalen.	
Doelgroep	Bewoners van gemeente Harlingen en Waadhoeke	
Methode / timing	Informatiesessie / Inloopbijeenkomst	oktober
Toelichting	Per gemeente wordt een inloop gehouden voor bewoners. Hierin worden de resultaten van de Transitievisie Warmte besproken en hebben bewoners de mogelijkheid vragen te stellen of hun visie te delen, waarna de definitieve Transitievisie Warmte wordt opgemaakt.	

5 Organisatie

In Figuur 4 is de projectorganisatie voor de totstandkoming van de Transitievisie Warmte schematisch weergegeven. Onder het schema wordt een toelichting gegeven.

Figuur 4 – Schematische weergave van de projectorganisatie

Stuurgroep
De wethouders Duurzaamheid zijn de bestuurlijke opdrachtgevers voor de Transitievisie Warmte. Zij zitten samen met de ambtelijk adviseurs en de procesbegeleider in de stuurgroep. De stuurgroep is verantwoordelijk voor het tijdig opleveren van de Transitievisie Warmte. De stuurgroep verzorgt de bestuurlijke en politieke besluitvorming en zorgt dat producten tijdig worden vastgesteld.

Projectgroep
De projectgroep bestaat uit de volgende personen:
- Milieuregisseur, gemeente Harlingen
- Beleidsadviseur Duurzaamheid, gemeente Waadhoeke
- Communicatieadviseurs, gemeente Harlingen en Waadhoeke
- Beleidsmedewerker Duurzaamheid, gemeente Waadhoeke
- Procesbegeleider, adviesbureau
- Adviseur Energietransitie, adviesbureau

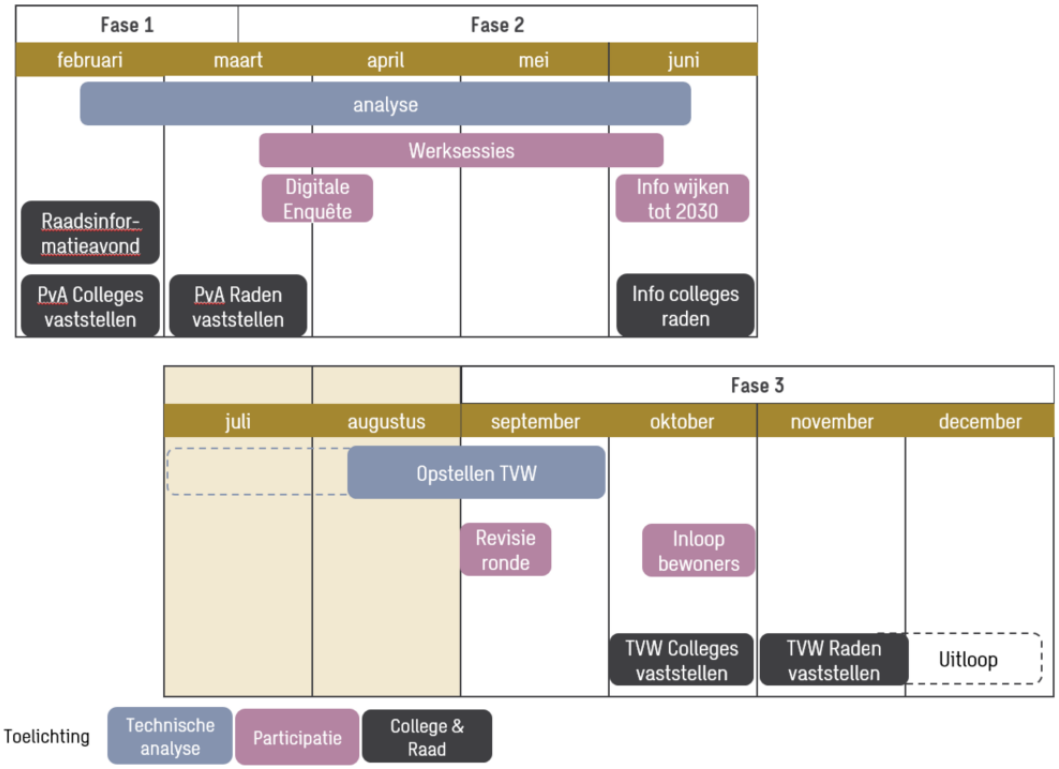
De projectgroep is verantwoordelijk voor de dagelijkse afstemming van acties en planning en komt regelmatig bijeen om de voortgang te bespreken. Daarnaast is het aan de

projectgroep om de juiste mensen uit te nodigen voor de werksessie met stakeholders, het proces te coördineren en de stuurgroep te voorzien van informatie.

Samenwerkingspartners
De samenwerkingspartners bestaan uit belangrijke (in- en externe) key-stakeholders die een rol spelen bij het opstellen van de Transitievisie Warmte. De samenwerkingspartners leveren input voor de Transitievisie Warmte. Ze worden één op één benaderd of uitgenodigd voor gezamenlijke werksessies. De samenstelling van de samenwerkingspartners in de werksessies kan wisselen naarmate het proces vordert. Binnen de samenwerkingspartners zijn Liander, Wetterskip, woningcorporaties, huurdersverenigingen, dorpsbelangen/wijkraden en grote particuliere verhuurders de externe stakeholders die een rol vervullen in de totstandkoming van de Transitievisie Warmte.

6 Indicatieve planning en besluitvormingstraject

Hieronder is de indicatieve planning voor het opstellen en vaststellen van de Transitievisie Warmte aangegeven.

De Transitievisie Warmte is een belangrijk document dat beleidsbepalend is voor de gemeenten Harlingen en Waadhoeke en heeft een grote impact heeft op de inwoners. Het is zeer complexe materie. Het goed informeren en betrekken van de gemeenteraden is om die reden essentieel. De raden zijn in december geïnformeerd over het proces. De volgende stappen worden genomen in de besluitvorming:

Planning	Omschrijving	Doelgroep
Fase 1		
December 2020	*Raadsinformatiebrief/raadsnieuwsbrief*	*Raad*
Februari 2021	Vaststellen Plan van Aanpak	College
Februari 2021	Raadsinformatieavond	Raad
Maart 2021	Vaststellen Plan van Aanpak	Raad

Fase 2		
Juni 2021	Raadsinformatieavond	Raad en college
Fase 3		
Oktober 2021	Vaststellen TVW	College
November 2021	Vaststellen TVW	Raad

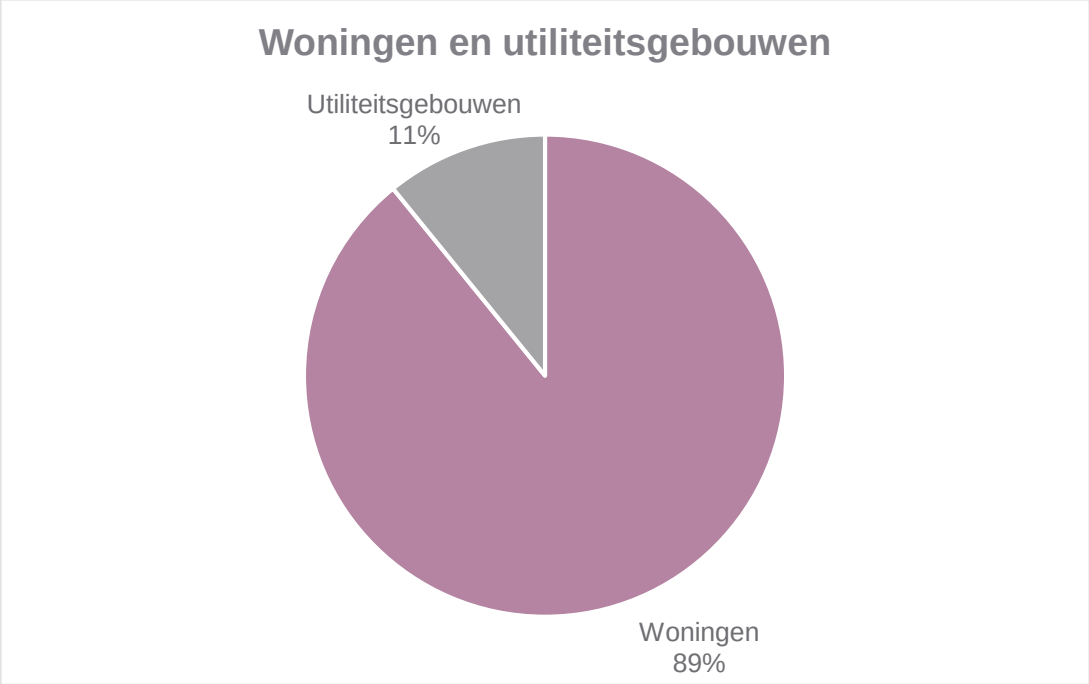
Bijlage 1 Verkenning huidige situatie

Voor het opstellen van het Plan van Aanpak hebben wij de huidige situatie van de gemeente Harlingen en Waadhoeke in kaart gebracht. Dit helpt met het selecteren van de relevante stakeholders, het vormen van een projectgroep en het realiseren van een goed en gedragen Plan van Aanpak.

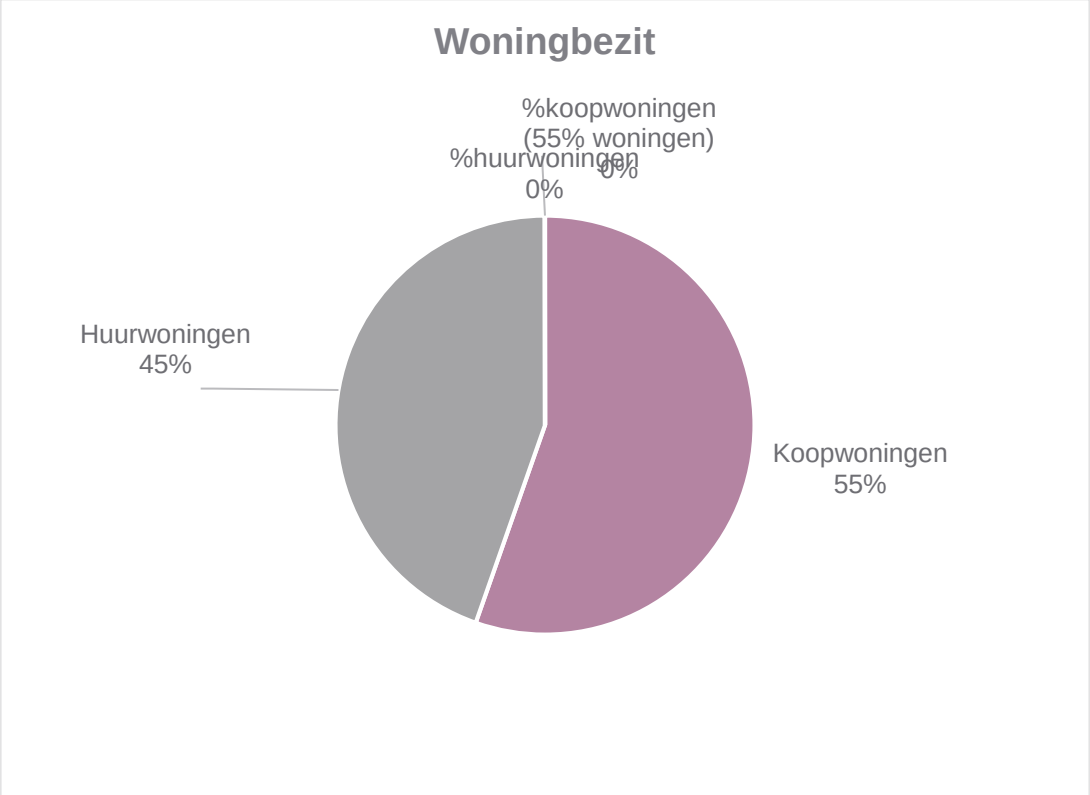
Eerst hebben we gekeken hoe de gemeente gemeenten zijn ingedeeld. Denk hierbij aan het aantal wijken en buurten, het aantal woningen en het bouwjaar van deze woningen, en de verschillende utiliteitsfuncties. Hierbij is gebruik gemaakt van data van het CBS met peiljaar 2019.

Harlingen
De gemeente Harlingen omvat een totale oppervlakte van 38.767 hectare, onderverdeeld in 2.496 hectare land en 36.271 hectare water. De gemiddelde dichtheid van adressen is 1.066 adressen per km^2. De gemeente telt 15.758 inwoners verdeeld over 7.484 huishoudens. De gemeente Harlingen bestaat uit 3 kernen en 12 buurten.

In de gemeente Harlingen staan 7.772 woningen en 947 utiliteitsgebouwen. De verdeling tussen woningen en utiliteitsgebouwen staat weergegeven in Figuur 5. Figuur 6 laat zien dat het merendeel van de woningen koop woningen (55%) zijn. Van de huurwoningen wordt 79% verhuurd door woningcorporaties de overige 21% is in eigendom van overige huurders.

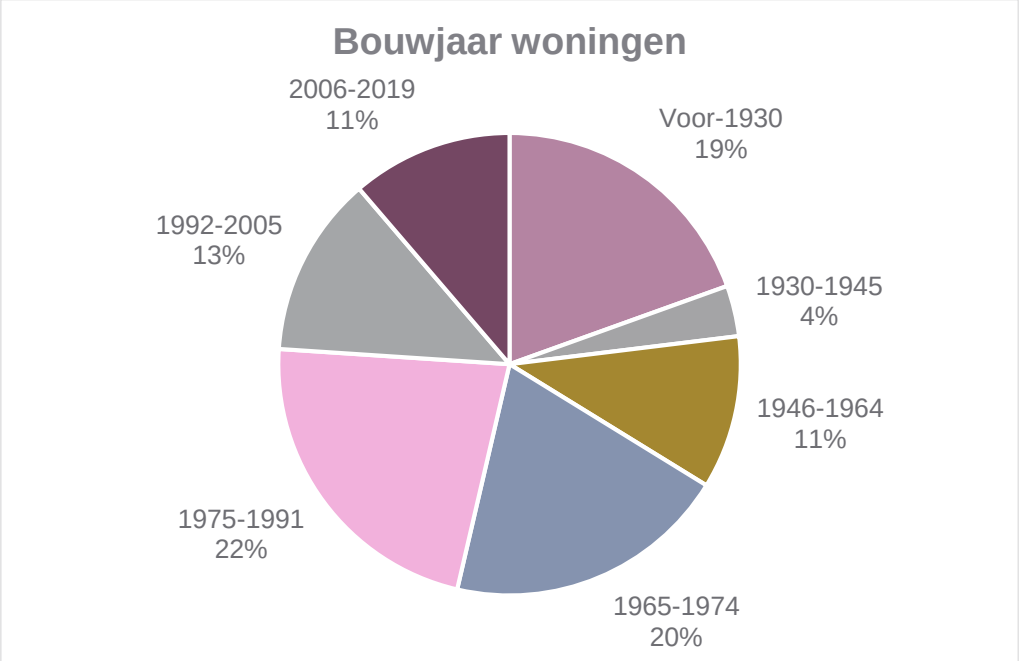

Figuur 5 – Verdeling tussen woningen en utiliteitsgebouwen in woningequivalenten in de gemeente Harlingen

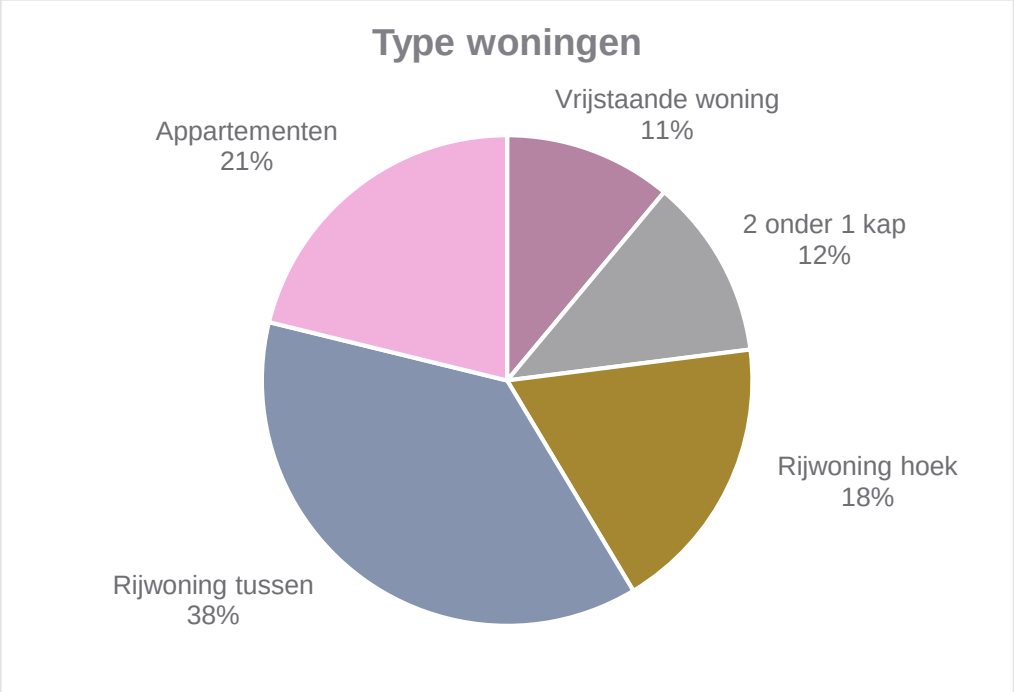

Figuur 6 – Verdeling van het woningbezit in de gemeente Harlingen

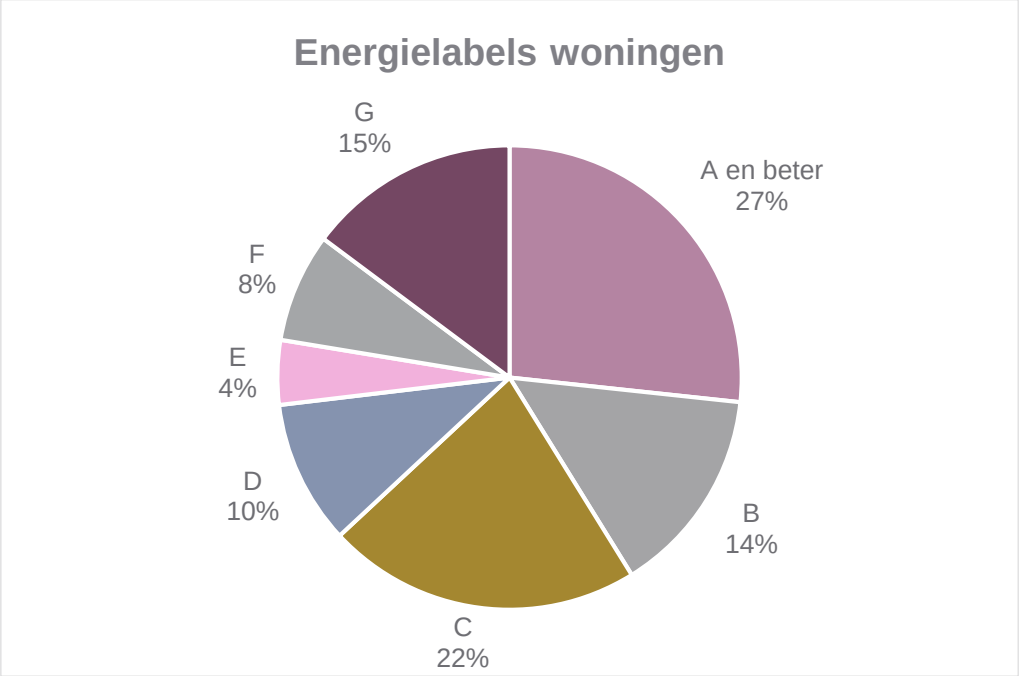
Relatief weinig woningen zijn gebouwd na de jaren 90 (24%) en relatief veel woningen van voor 1930 (19%), zoals weergegeven in Figuur 7. Wat ook opvalt is dat het merendeel van de woningen bestaat uit rijwoningen (56%), Figuur 8. Figuur 9 laat zien dat het merendeel van de woningen energielabel A of hoger heeft. Een aanzienlijk deel heeft energielabel C (22%) en G (15%).

Figuur 7 – Verdeling van het bouwjaar van de woningen in de gemeente Harlingen.

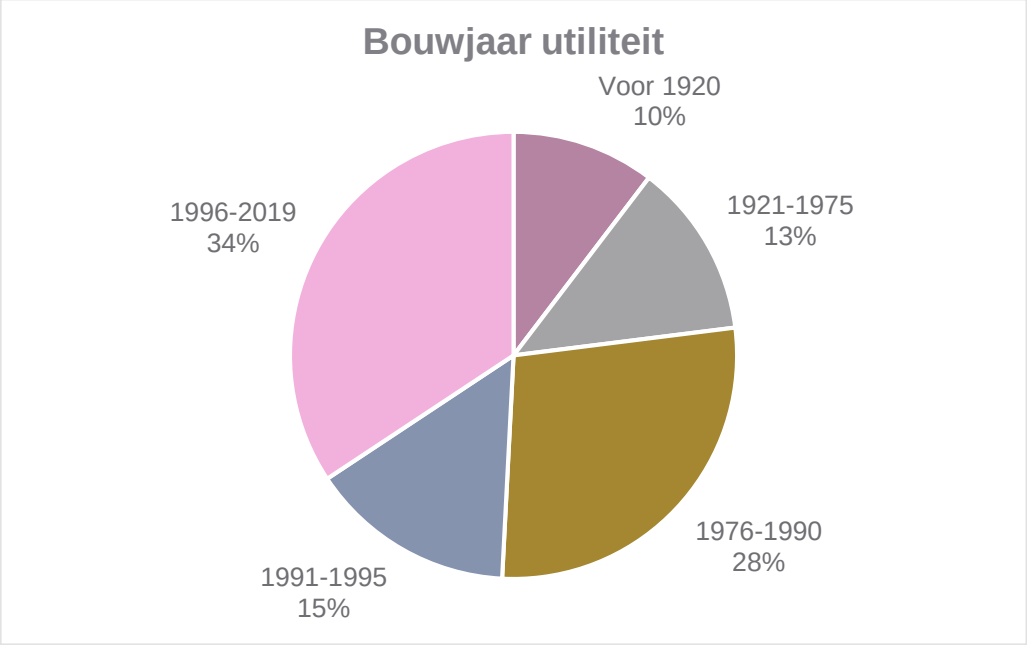

Figuur 8 – Verdeling van het type woning in de gemeente Harlingen

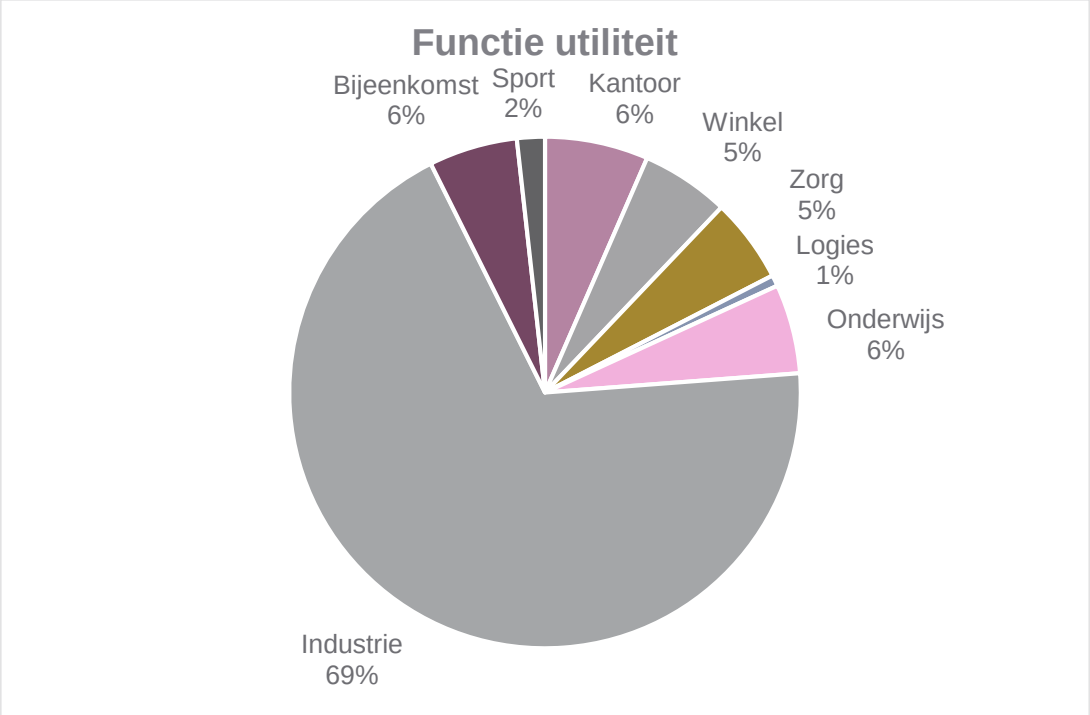

Figuur 9 – Verdeling van de energie labels per woning in de gemeente Harlingen

Het bouwjaar van de utiliteiten in de gemeente Harlingen staan weergegeven in Figuur 10. De verdeling is in m^2 bruto vloeroppervlak (bvo). Bijna de helft (49%) van de utiliteiten zijn gebouwd na het jaar 1991. In Figuur 11 is de verdeling van functies van de utiliteiten weergegeven in in m^2 bvo. Niet al deze functies vallen binnen de scope van de Transitievisie Warmte. De Transitievisie Warmte gaat alleen over het energieverbruik ten behoeve van warmte in de gebouwde omgeving. Het gaat over de energievraag van ruimteverwarming, warm tapwater en koken. Het gebruik van aardgas voor industriële processen wordt niet meegenomen in de Transitievisie Warmte. Industrie valt dus buiten de scope van de TVW. In de categorie ‘bijeenkomst’ vallen onder andere horecagelegenheden, buurtcentra en zalencomplexen. In de gemeente Harlingen is een aanzienlijk deel van het bvo besteed aan industrie (69%).

Figuur 10 – Verdeling van het bouwjaar van de utiliteiten in m² bvo in de gemeente Harlingen

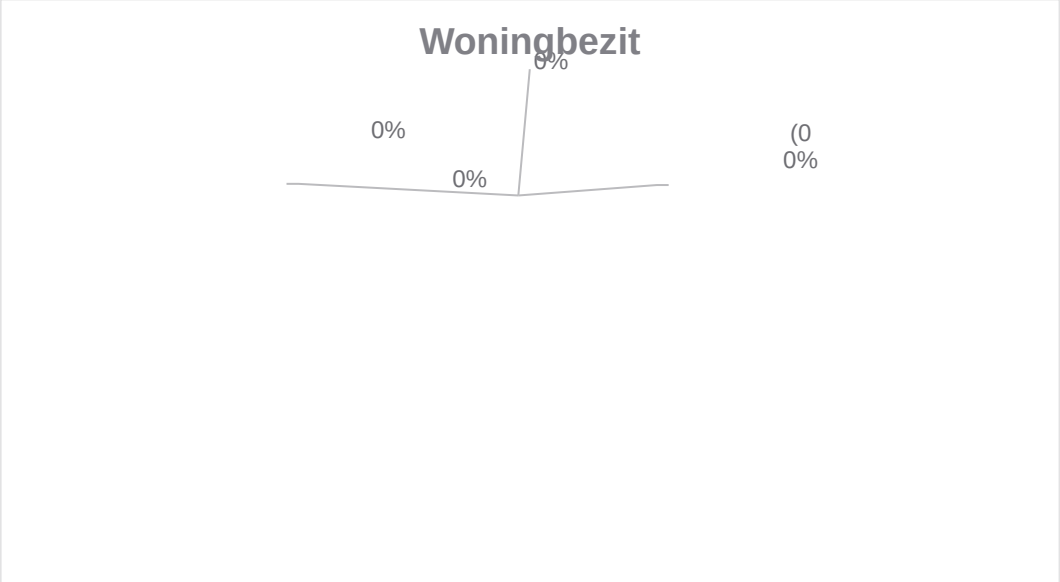
Figuur 11 – Verdeling van de utiliteitsfunctie in m² bvo in de gemeente Harlingen

Waadhoeke
In 2018 hebben de gemeenten het Bildt, Franekeradeel, Littenseradiel en Menameradiel samen de Gemeente Waadhoeke gevormd en omvat een totale oppervlakte van 31.526 hectare, onderverdeeld in 28.486 hectare land en 3.040 hectare water. De gemiddelde dichtheid van adressen is 474 adressen per km^2. De gemeente telt 46.090 inwoners verdeeld over 20.299 huishoudens. De gemeente Waadhoeke bestaat uit 41 kernen en 102 buurten.

In de gemeente Waadhoeke staan 21.056 woningen en 1.711 utiliteitsgebouwen. De verdeling tussen woningen en utiliteitsgebouwen staat weergegeven in Figuur 12. De verdeling van het woningbezit van de woningen staat weergegeven in Figuur 13. Het merendeel van de woningen zijn koopwoningen (67%). Van de huurwoningen wordt 76% verhuurd door woningcorporaties de overige 24% is in eigendom van overige huurders.

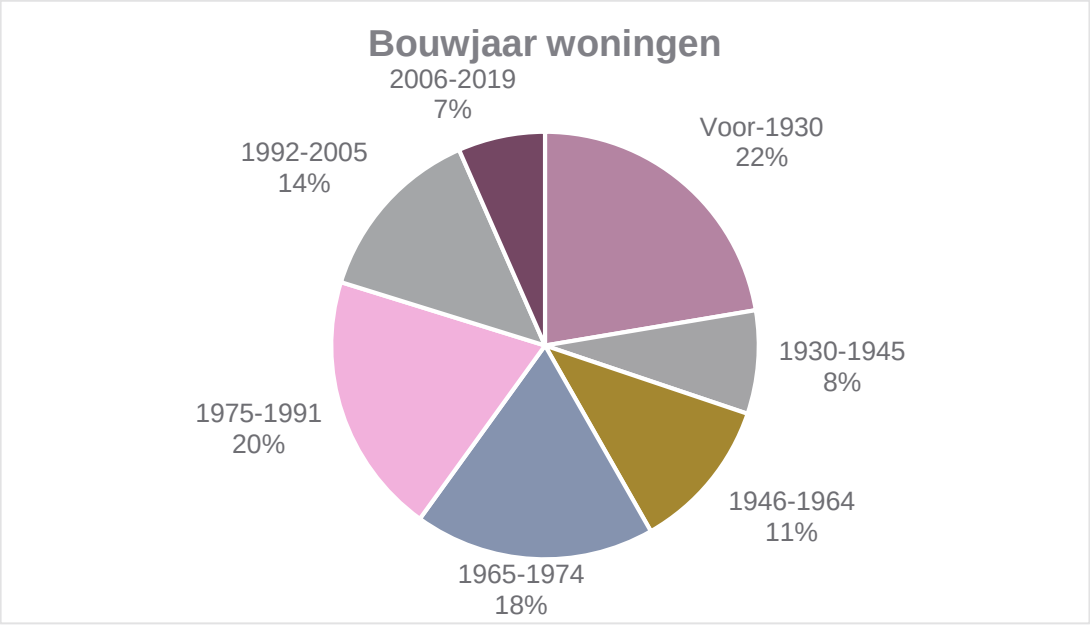

Figuur 12 – Verdeling tussen woningen en utiliteitsgebouwen in de gemeente Waadhoeke

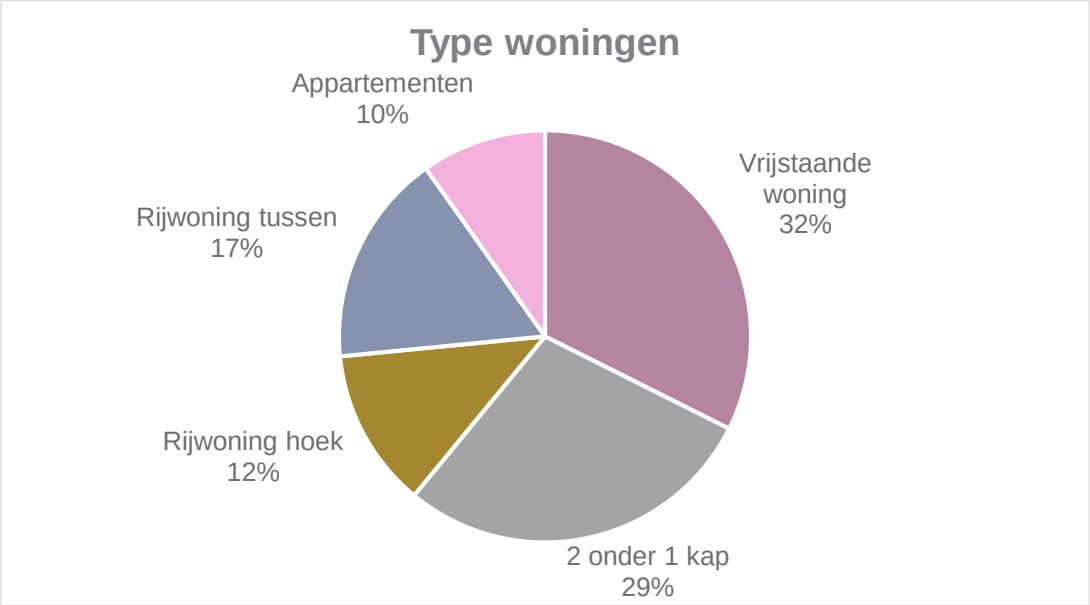

Figuur 13 – Verdeling van het woningbezit in de gemeente Waadhoeke

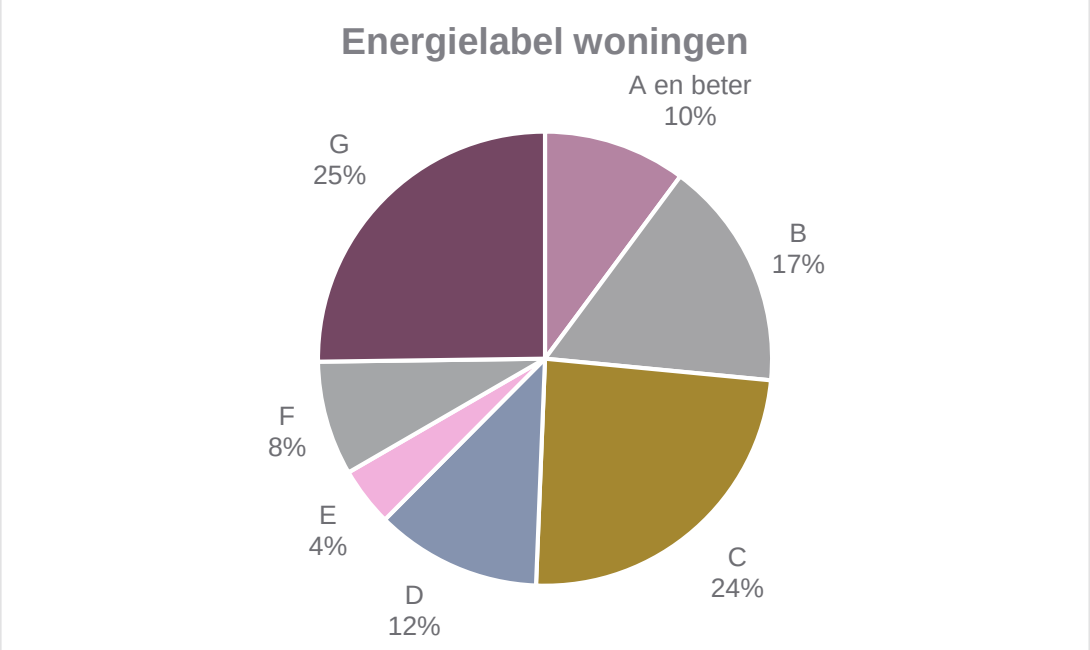
De gemeente Waadhoeke heeft een relatief hoog percentage (22%) woningen van voor 1930 en relatief weinig woningen gebouwd na 1992 (21%) zoals te zien is in Figuur 14. Figuur 15 laat zien dat de verdeling tussen vrijstaande woningen (32%), rijwoningen (29%) en 2 onder 1 kap woningen (29%) ongeveer gelijk is. Appartementen hebben met 10% het kleinste aandeel in het type woning. Met 25% hebben de meeste woningen in de gemeente Waadhoeke een energielabel G en 24% van de woningen heeft energielabel C (Figuur 16).

Figuur 14 – Verdeling van het bouwjaar per woning in de gemeente Waadhoeke

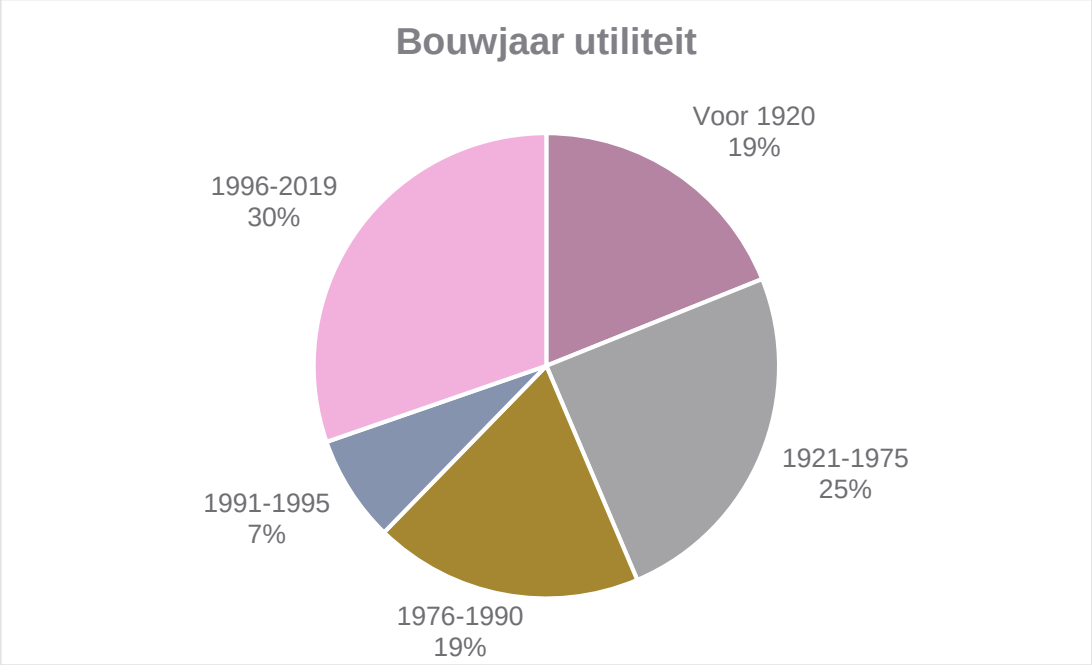

Figuur 15 – Verdeling van het type woning in de gemeente Waadhoeke

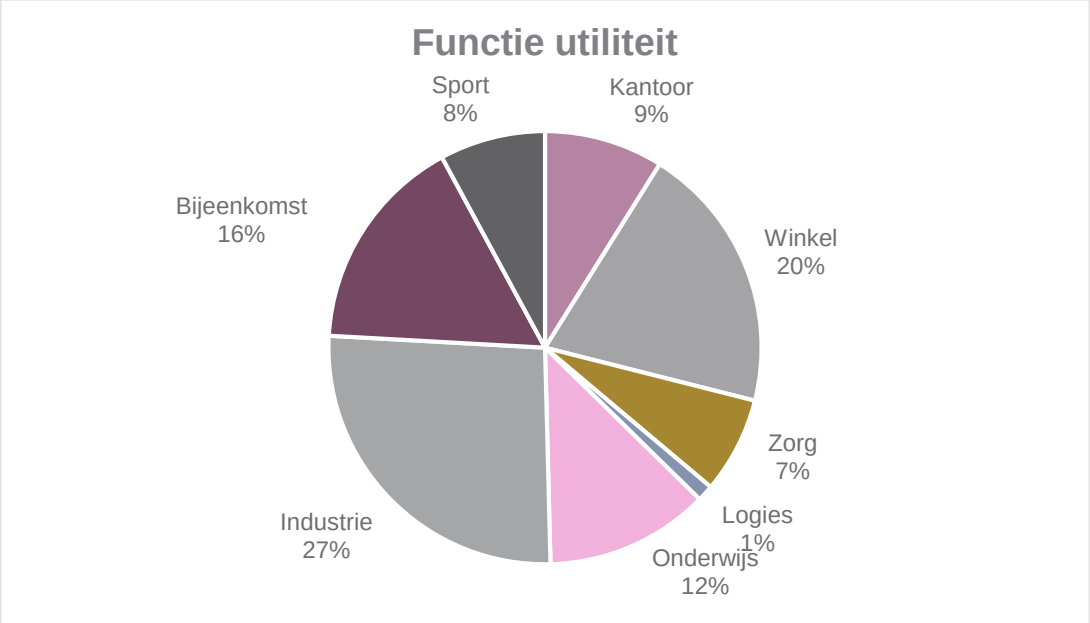

Figuur 16 – Verdeling van de energielabels per woning in de gemeente Waadhoeke

In de gemeente Waadhoeke zijn de 30% van de utiliteitsgebouwen gebouwd na het jaar 1995 (Figuur 17). De verdeling van de functies van de utiliteitsgebouwen staan weergegeven in Figuur 18.

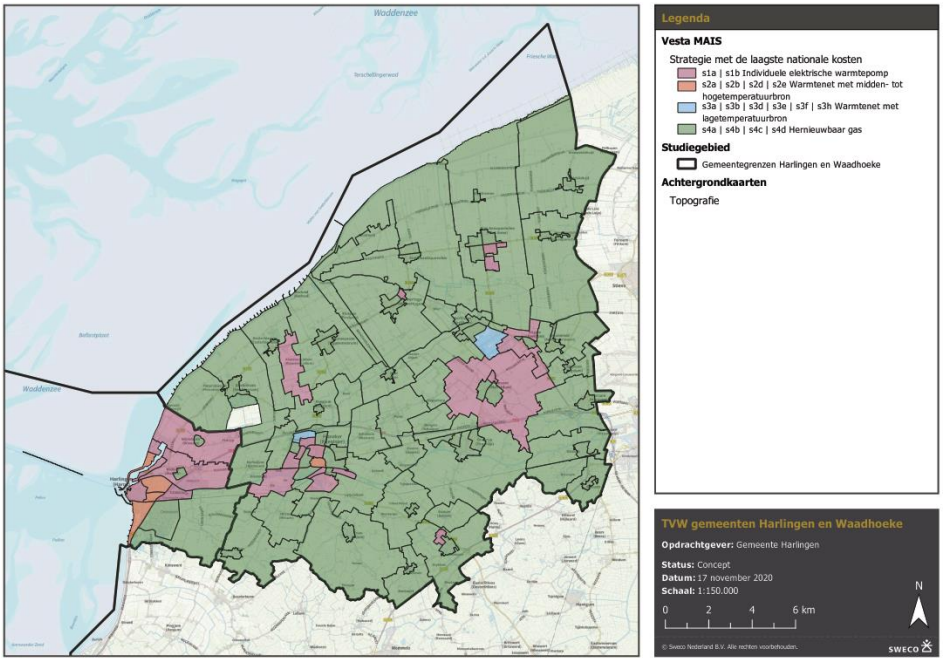

Figuur 17 – Verdeling van het bouwjaar van de utiliteiten in m^2 bvo in de gemeente Waadhoeke

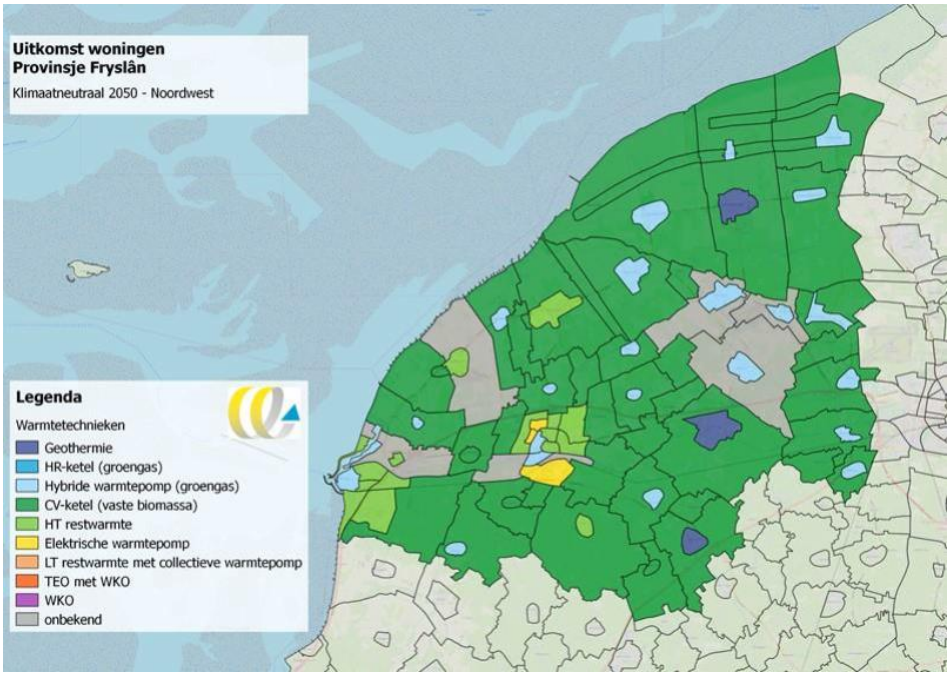

Figuur 18 – Verdeling van de functie van de utiliteiten in m2 bvo in de gemeente Waadhoeke

Bijlage 2 Kansrijke warmtetechnieken

Figuur 19 – Resultaten van de Startanalyse, Vesta MAIS - november 2020

Figuur 20 – Kansenkaart, CE Delft - oktober 2018